

- BRÓŹ E. & PRZEMYSKI A. 2009. The red list of vascular plants in the Wyżyna Małopolska Upland (S Poland). – W: Z. MIREK & A. NIKEL (red.), Rare, relict and endangered plants and fungi in Poland, s. 123–136. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków.
- CWENER A. & SUDNIK-WÓJCIKOWSKA B. 2012. Rośliny kserotermiczne. Flora Polski. s. 316. Multico, Warszawa.
- KAŹMIERCZAKOWA R., BLOCH-ORŁOWSKA J., CELKA Z., CWENER A., DAJDOK Z., MICHALSKA-HEJDUK D., PAWLIKOWSKI P., SZCZĘŚNIAK E. & ZIARNEK K. 2016. Polska czerwona lista paprotników i roślin kwiatowych. s. 44. Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk, Kraków.
- KONDRACKI J. 2000. Geografia regionalna Polski. s. 441. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- PIWOWARCZYK R. 2012. The genus *Orobanche* L. (Orobanchaceae) in the Małopolska Upland (S Poland): distribution, habitat, host preferences, and taxonomic problems. – Biodiversity: Research and Conservation **26**: 3–22.
- PIWOWARCZYK R. & KRAJEWSKI Ł. 2015. *Orobanche elatior* and *O. kochii* (Orobanchaceae) in Poland: distribution, taxonomy, plant communities and seed micromorphology. – Acta Societatis Botanicorum Poloniae **84**: 103–123.
- PRZEMYSKI A. (red.). 2011. Plan ochrony rezerwatu przyrody „Zachelmie” na okres od 01.01.2012 r. do 31.12.2031 r. Usługi Ekologiczne Alojzy Przemyski, Kielce.
- ROZPORZĄDZENIE Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz. U. z 2014 r., poz. 1409).
- ZÁZVORKA J., SÁNCHEZ PEDRAJA Ó., MORENO MORAL G., CARLÓN RUIZ L., DOMINA G., LAÍN Z GALLO M. & PIWOWARCZYK R. 2019. *Orobanche centaurina* Bertol. the correct name for *O. kochii* F. W. Schultz (Orobanchaceae). – Flora Montiberica **75**: 52–56.

PAWEŁ ADAMCZYK, Jaworze 6A, 26-050 Zagnańsk, Polska; e-mail: pawel-adamczyk83@wp.pl

Wpłynęło: 06.02.2025 r.; przyjęto do druku: 17.06.2025 r.

DOI: <https://doi.org/10.35535/ffgp-2025-0010>

Nowe stanowisko *Orchis purpurea* (Orchidaceae) koło Żywca (Beskid Śląski)

Orchis purpurea Huds. (storczyk purpurowy) jest gatunkiem rzadko spotykanym w Polsce, występującym głównie w regionach położonych w pasie wyżyn (Wyżyna Kielecka, Niecka Nidziańska, Wyżyna Lubelska, Wyżyna Wołyńska, Roztocze). Przez Polskę przebiega północno-wschodnia granica zasięgu tego gatunku, który obejmuje zachodnią i środkową Europę, Bałkany, otoczenie Morza Czarnego, Kaukaz, a także izolowane stanowiska w Algierii w Afryce północno-zachodniej (PACYNA 2008; ZARZYCKI i in. 2014; FIEDOR & KUCHARZYK 2018; GBIF 2023).

Orchis purpurea podlega ścisłej ochronie gatunkowej (ROZPORZĄDZENIE 2014). Zamieszczony został w *Polskiej czerwonej księdze roślin* (ZARZYCKI i in. 2014), w *Czerwonej księdze Karpat polskich* (PACYNA 2008) oraz znajduje się na *Polskiej czerwonej liście paprotników i roślin kwiatowych* (KAŹMIERCZAKOWA i in. 2016). Według autorów

wszystkich wymienionych opracowań posiada rangę gatunku narażonego na wyginiecie (kategoria VU).

Wiosną 2025 r. *Orchis purpurea* (Ryc. 1) został odnaleziony w okolicach Żywca, na zboczach wzniesienia Matyska (609 m n.p.m.; ATPOL DG13), znanego z interesującej, bogatej flory z udziałem licznych gatunków kalcyfilnych, w tym rzadkich w Karpatach polskich roślin z rodziny storczykowatych *Orchidaceae*, m.in. *Cypripedium calceolus* czy *Orchis pallens*. Najcenniejsze elementy flory naczyniowej związane są z zaroślami i murawami w miejscach dawnego wydobywania wapieni (NEJFELD & STEBEL 2001, 2006, 2007; NEJFELD 2008).

Wzgórze Matyska utworzone zostało z wapieni cieszyńskich oraz innych towarzyszących im skał, i ze względu na tę odmienną budowę geologiczną w stosunku do pobliskiego Beskidu Śląskiego tradycyjnie zaliczane było do tzw. „żywieckiego okna tektonicznego”, czy też do Kotliny Żywieckiej (TOKARSKI 1947; KONDRACKI 2000). Najnowsza regionalizacja fizyczno-geograficzna Polski (SOLON i in. 2018; BALON i in. 2021) lokuje ten obiekt w granicach mezoregionu Beskid Śląski (513.45).

Orchis purpurea na Matysce został odnaleziony w zwartych wielogatunkowych zaroślach z udziałem m.in. *Prunus avium*, *Corylus avellana*, *Crataegus rhipidophylla*, z dominacją nitrofilnego *Aegopodium podagraria* w runie i z niewielkim udziałem taksonów światłolubnych roślin zielnych (*Allium oleraceum*, *Taraxacum* sp.). Zarośla osiągają aktualnie wysokość około 7 m (przerośnięte są pojedynczymi, wyraźnie wyższymi okazami *Prunus avium*, mierzącymi około 12 m) i charakteryzują się niemal pełnym zwarciem w rzucie pionowym. Panują tu jednak umiarkowanie korzystne warunki świetlne, ze względu

Ryc. 1. *Orchis purpurea* na Matysce (fot. P. Dziki, 11.05.2025 r.)

Fig. 1. *Orchis purpurea* on the Matyska hill (photo by P. Dziki, May 11, 2025)

na nieregularne ukształtowanie terenu oraz przebiegający w sąsiedztwie szlak (ścieżkę) w odległości około 10 m na południe od miejsca, w którym rośnie storczyk purpurowy – światło pada tu w sporych ilościach na powierzchnię gruntu od strony południowej.

Skład gatunkowy fitocenozy, w której odnotowano obecność *Orchis purpurea* przedstawia poniższe zdjęcie fitytosocjologiczne (Zdj. 1; nazewnictwo roślin za BRINDA & ATWOOD 2025; GOVAERTS 2025):

Zdj. 1. Wzgórze Matyska, 12.05.2025 r., wysokość n.p.m.: 576 m, średnie nachylenie terenu w zasięgu zdjęcia fitytosocjologicznego: 6°, ekspozycja: E, powierzchnia zdjęcia: 50 m². Pokrycie warstw **A**: 20%, **B**: 90%, **C**: 80%, **D**: 10%.

A: *Prunus avium* 2. **B:** *Cornus sanguinea* 2, *Corylus avellana* 2; *Crataegus rhipidophylla* 3, *Prunus spinosa* 2. **C:** *Acer platanoides* +, *A. pseudoplatanus* +, *Aegopodium podagraria* 4, *Ajuga reptans* +, *Allium oleraceum* +, *Anthriscus sylvestris* 1, *Asarum europaeum* 1, *Brachypodium sylvaticum* +, *Campanula trachelium* +, *Cornus sanguinea* 1, *Corylus avellana* 1, *Crataegus rhipidophylla* +, *Dactylis glomerata* ssp. *lobata* +, *Fraxinus excelsior* 1, *Galium intermedium* 1, *Geranium phaeum* 1, *G. robertianum* +, *Heracleum sphondylium* +, *Lonicera xylosteum* 1, ***Orchis purpurea*** r, *Primula elatior* +, *Prunus avium* +, *P. spinosa* +, *Quercus robur* +, *Ranunculus strigosus* +, *Rubus* sp. +, *Taraxacum* sp. +, *Tilia cordata* +, *Veronica chamaedrys* +, *Viburnum opulus* +, *Vicia sepium* +, *Viola reichenbachiana* +. **D:** *Brachythecium glareosum* 2, *Oxyrrhynchium hians* var. *rigidum* 1, *Plagiommium undulatum* +.

Na Matysce odnaleziono zaledwie jednego kwitnącego osobnika *Orchis purpurea*, który rośnie na skarpie podłużnego obniżenia terenu o ekspozycji południowej, i genezie związanej prawdopodobnie z prowadzonym tu w przeszłości wydobywaniem wapieni cieszyńskich. Obniżenie jest głębokie na około 1 m od strony północnej, około 30 cm od strony południowej, długie na około 20 m, i przebiega w kierunku zachodnio-wschodnim, z nachyleniem ku wschodowi pod kątem około 15°.

Nowe stanowisko *Orchis purpurea* jest czwartym opisanym w polskich Karpatach. Od lat 60. XX w. storczyk purpurowy znany jest z Panieńskiej Góry koło Wojnicza na Pogórzu Wiśnickim, gdzie gatunek tworzy silną populację liczącą kilkaset osobników (PACYNA 1969, 2008). Niedawno storczyk purpurowy został odnaleziony w okolicach Goleszowa (Beczala, inf. ustna) na Pogórzu Cieszyńskim, z którego to regionu opisano już stanowisko gatunku, jednak zlokalizowane poza granicami Polski, w Kojkovicach w Czechach (BECZAŁA i in. 2016). Istnieją ponadto dowody na występowanie gatunku na Chryszczatej w Bieszczadach, w postaci okazu zielnikowego, zebranego w 1961 r. (ROSTAŃSKI & GEROLD-ŚMIETAŃSKA 2024)

Stanowisko *Orchis purpurea* na Matysce objęte jest granicami obszaru Natura 2000 Beskid Śląski PLH240005. Jednak ta forma ochrony nie jest adekwatna do zapewnienia skutecznej ochrony dla opisywanego gatunku, ponieważ zarówno siedlisko, jak i sam storczyk purpurowy nie są przedmiotami ochrony tego obszaru. W związku z tym, wskazanym byłoby powołanie odpowiedniej, małoobszarowej formy ochrony dla *O. purpurea*, na przykład w formie użytku ekologicznego, z określeniem działań o charakterze ochronnym, a także w zakresie monitoringu tego gatunku.

Podziękowania. Autorzy notatki składają podziękowania profesorowi Adamowi Steblowi za oznaczenia mchów wymienionych w opisie fitocenozy (w zdjęciu fitytosocjologicznym).

Summary. New locality of *Orchis purpurea* (Orchidaceae) near Żywiec (Beskid Śląski Mts). *Orchis purpurea* Huds. is a species that is considered “vulnerable” (VU) and is protected in Poland (ZARZYCKI

et al. 2014; KAŹMIERCZAKOWA *et al.* 2016). In 2025, a new locality of *O. purpurea* was found on the slopes of the Matyska hill near Żywiec – the fourth locality in the Polish Carpathians. The single flowering plant was observed growing amongst thickets of *Prunus avium*, *Corylus avellana*, *Crataegus rhipidophylla* and other shrub species (Fig. 1).

LITERATURA

- BALON J., JODŁOWSKI M. & KRAŹ P. 2021. Beskidy Zachodnie (513.4–5). – W: A. RICHLING, J. SOLON, A. MACIAS, J. BALON, J. BORZYSZKOWSKI & M. KISTOWSKI (red.), Regionalna geografia fizyczna Polski, s. 481–496. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- BECZAŁA T., CHMURA D. & JONDERKO T. 2016. A new locality of orchid *Orchis purpurea* Huds. in Cieszyn Foothills (Czech Republic). – *Acta Musei Silesiae Scientiae Naturales* **65**: 63–64.
- BRINDA J. C. & ATWOOD J. J. 2025. Bryophyte Nomenclator (version 7 Mar 2025). – W: O. BÁNKI, Y. ROSKOV, M. DÖRING, G. OWER, D. R. HERNÁNDEZ ROBLES, C. A. PLATA CORREDOR, T. STJERNEGAARD JEPPESEN, A. ÖRN, T. PAPE, D. HOBERN, S. GARNETT, H. LITTLE, R. E. DEWALT, K. MA, J. MILLER & T. ORRELL, Catalogue of Life. Amsterdam, Netherlands, <https://doi.org/10.48580/dgplc-8zmp> (dostęp: 10.04.2025).
- GBIF SECRETARIAT 2023. *Orchis purpurea* Huds. GBIF Backbone Taxonomy. Checklist dataset <https://doi.org/10.15468/39omei> accessed via GBIF.org (dostęp: 14.05.2025).
- GOVAERTS R. 2025. The World Checklist of Vascular Plants (WCVP) (version 13.0). – W: O. BÁNKI, Y. ROSKOV, M. DÖRING, G. OWER, D. R. HERNÁNDEZ ROBLES, C. A. PLATA CORREDOR, T. STJERNEGAARD JEPPESEN, A. ÖRN, T. PAPE, D. HOBERN, S. GARNETT, H. LITTLE, R. E. DEWALT, K. MA, J. MILLER & T. ORRELL, Catalogue of Life. Amsterdam, Netherlands, <https://doi.org/10.48580/dgplc-4nz> (dostęp: 10.04.2025).
- FIEDOR M. & KUCHARZYK J. 2018. Stanowisko storczyka purpurowego *Orchis purpurea* w Górach Świętokrzyskich. – *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* **74**(1): 70–73.
- KAŹMIERCZAKOWA R., BLOCH-ORŁOWSKA J., CELKA Z., CWENER A., DAJDOK Z., MICHALSKA-HEJDUK D., PAWLIKOWSKI P., SZCZĘŚNIAK E. & ZIARNEK K. 2016. Polska czerwona lista paprotników i roślin kwiatowych. s. 33. Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk, Kraków.
- KONDRACKI J. 2000. Geografia regionalna Polski. Wydanie 2 poprawione. s. 440. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- NEJFELD P. 2008. Floristic composition of secondary scrub and forest communities in old limestone quarries in the southern part of Kotlina Żywiecka (Western Carpathians). – W: P. KOČÁREK, V. PLÁŠEK, K. MALACHOVÁ & Š. CIMALOVÁ (red.), Environmental changes and biological assessment. IV. – *Scripta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Ostraviensis* **186**: 261–268.
- NEJFELD P. & STEBEL A. 2001. Notatki florystyczne ze wzgórza Matyska w Kotlinie Żywieckiej. – *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* **8**: 273–276.
- NEJFELD P. & STEBEL A. 2006. Szata roślinna wapiennych wzniesień Matyska i Kopa (Kotlina Żywiecka, Karpaty Zachodnie) oraz propozycje jej ochrony. Cz. I. Flora roślin naczyniowych i mszaków. – *Natura Silesiae Superioris* **10**: 19–36.
- NEJFELD P. & STEBEL A. 2007. Szata roślinna wapiennych wzniesień Matyska i Kopa (Kotlina Żywiecka, Karpaty Zachodnie) oraz propozycje jej ochrony. Cz. II. Zespoły i zbiorowiska roślinne oraz propozycje ochrony szaty roślinnej. – *Natura Silesiae Superioris* **11**: 27–62.
- PACYNA A. 1969. Notatki florystyczne z Pogórza Wielickiego. – *Fragmenta Floristica et Geobotanica* **15**(2): 147–151.

- PACYNA A. 2008. Storzczyk purpurowy *Orchis purpurea* Huds. – W: Z. MIREK & H. PIĘKOŚ-MIRKOWA (red.), Czerwona księga Karpat Polskich. Rośliny naczyniowe, s. 488–490. Instytut Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk, Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk, Kraków.
- ROSTAŃSKI A. & GEROLD-ŚMIETAŃSKA I. 2024. KTU Herbarium – General collection. Version 1.2. University of Silesia, Laboratory of Botanical Documentation – Herbarium KTU. Occurrence dataset <https://doi.org/10.15468/vzh55m> accessed via GBIF.org (dostęp: 14.05.2025).
- ROZPORZĄDZENIE Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz. U. 2014 r., poz. 1409).
- SOLON J., BORZYSZKOWSKI J., BIDEŁASIK M., RICHLING A., BADORA K., BALON J., BRZEZIŃSKA-WÓJCİK T., CHABUDZIŃSKI Ł., DOBROWOLSKI R., GRZEGORCZYK I., JODŁOWSKI M., KISTOWSKI M., KOT R., KRAŻ P., LECHNIO J., MACIAS A., MAJCHROWSKA A., MALINOWSKA E., MIGOŃ P., MYGA-PIĄTEK U., NITA J., PAPIŃSKA E., RODZIK J., STRZYŻ M., TERPIŁOWSKI S. & ZIAJA W. 2018. Physico-geographical mesoregions of Poland: Verification and adjustment of boundaries on the basis of contemporary spatial data. – *Geographia Polonica* **91**(2): 143–170.
- TOKARSKI A. 1947. Grojec i żywieckie okno tektoniczne. – *Biuletyn PIG* **28**: 1–70.
- ZARZYCKI K., FIEDOR M. & BERNACKI L. 2014. *Orchis purpurea* L. Storzczyk purpurowy. – W: R. KĄŻMIERCZAKOWA, K. ZARZYCKI & Z. MIREK (red.), Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe. Wyd. 3, s. 781–783. Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk, Kraków.
- PAWEŁ NEJFELD (autor korespondencyjny), *Pracownia Ekspertyz Środowiskowych DENDRUS*, ul. Batorego 27, 34-300 Żywiec, Polska; e-mail: pawelnejfeld@interia.pl
- PIOTR DZIKI, *Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego Oddział w Żywcu*, ul. Łączki 44a, 34-300 Żywiec, Polska; e-mail: edukacjazywiec@zpk.com.pl
- AGATA KRZUS, *Nadleśnictwo Jeleśnia*, ul. Suska 5, 34-340 Jeleśnia, Polska; e-mail: agata.krzus@katowice.lasy.gov.pl
- Wpłynęło: 20.05.2025 r.; przyjęto do druku: 04.07.2025 r.
DOI: <https://doi.org/10.35535/ffgp-2025-0011>

Stanowisko *Hapalopilus croceus* (Phanerochaetaceae, Polyporales) w rezerwacie „Las Natoliński” w Warszawie

Hapalopilus croceus (Pers.) Donk, miękusz szafranowy, należy do rodziny *Phanerochaetaceae*, rzędu Polyporales, klasy Agaricomycetes (IF 2025). Występuje głównie w strefie umiarkowanej półkuli północnej, a jego główny zasięg obejmuje Europę. Grzyb ten rozwija się jako pasożyt na żyjących lub saprotrof na martwych starych, grubych pniach drzew liściastych, głównie dębów (*Quercus*), również na wywrotach, leżących kłodach (czasami na pociętych fragmentach kłód) i pniakach, powodując białą zgnilizną drewna. Miękusza szafranowego odnotowano także na kasztanie jadalnym (*Castanea sativa*) i robinii akacjowej (*Robinia pseudoacacia*) (JAHN 1990; RYVARDEN & GILBERTSON 1993; WOJEWODA 2003; DAHLBERG & CRONEBORG 2006; LÆSSØE & PETERSEN 2019; REDR i in. 2020). Gatunek ten jest uważany za jedną z najrzadszych hub w Europie (JAHN 1990).